

Otázka: Příroda, svět a filozofie

Předmět: Společenské vědy, Filozofie

Přidal(a): Lucie J.

Příroda, svět a filozofie

- je to vše, co existuje (svět, vesmír) mimo člověka, tedy to, co člověkem nebylo vytvořeno
- v protikladu k přírodě se vyvíjí to, co bylo a je vytvořeno člověkem a společností – především **sféra kultury a civilizace** (souhrn materiálních a duchovních hodnot)
 - **druhá příroda** (přírodě protikladná sféra)
- přírodu člověk **zkoumá, využívá a částečně mění** – snaha měnit a aktivita člověka omezena přírodními zákony
- první podobu vydělení člověka z přírody najdeme v Eposu o Gilgamešovi

Antika

- příroda je jako celek živá
- za přirozené je považováno to co nevzniklo ani lidskou rukou, ani dohodou (zákonem)

Křesťanství

- křesťanské učení o stvoření, které je obsaženo v Bibli, ruší posvátnost přírody a dává ji k dispozici stvořenému člověku

Středověká literatura

- přírodu předvádí jako boží dílo, které však existuje samostatně

Novověk

- přináší především mechanické a fyzikální pojetí přírody, řízené přírodními zákony
- proti takto charakterizované přírodě stojí „myslící věc“ – subjekt

Romantismus

- přelom 18. – 19. století
- přibližuje přírodu jako svébytnou estetickou hodnotu – romantici se skláněli před nekonečností vesmíru a přírody – hledali zde přítomnost duchovního principu či boha
 - příroda – pojítkem mezi člověkem a bohem

Od 19. století

- věda se snaží dokazovat, že je člověk součástí přírody (včetně svého myšlení), tím se následovně otevírá člověku možnost nového přístupu k přírodě, do níž patří

Filozofické pojetí přírody a světa

- součástí dějin filozofie je i reflexe vztahu lidského společenství a přírody – včetně změny společenství
- v období vzniku civilizace příroda velmi silně ovlivňovala, ba až ovládala bezbranného člověka
 - tento stav dominance přírody nad člověkem trval až do novověku

- moderní novověká věda odhalovala množství přírodních zákonů a zákonitostí v kosmu i na naší planetě
- její podoba založená na mechanickém a fyzikálním pojetí přírody i následná aplikace do techniky si vytyčovala za cíl přizpůsobení přírody rozrůstajícím se a měnícím se lidským zájmům, cílům a potřebám
- **Francis Bacon** - na základně hesla, že **vědění je moc** člověk využívá svých znalostí přírodních zákonů ve svůj prospěch, pro ulehčení svého života, a to na základně zaujetí účelového a prospěšného postoje k přírodě
- emancipace a snaha se osvobodit od přírody vede k **člověkostřednému vztahu** pána tvorstva k přírodě
- uvedený přístup v minulosti i v současnosti ústí v ničení přírody na celé planetě, jejíž součástí je paradoxně i sám člověk
 - tuto situaci reflektuje současná filozofie, která přináší nový pohled na svět jako celek a následně se snaží nahradit dominantní **antropocentrismus biocentrismem**
 - finálním cílem uvedených snah je **změna hodnotového žebříčku člověka**, včetně proměny jeho potřeb a zájmů

Milétské zkoumání přírody

- první kroky od mytického vysvětlování světa k vysvětlování filozofickému učinili myslitelé v maloasijském městě Milétos v 6. století př.n.l. (nenazývali se filozofy)
- vznik tohoto typu filozofie byl spoluvytvářen především zájmem o přírodu a matematiku (těmito zájmy jako východisky se významně odlišuje antická řecká filozofie od filozofie čínské a indické)
- příroda je chápána jako vše, co vyrůstá
- **Thales - zakladatel** filozofie (počátek tzv. **přírodní filozofie**)
 - podstatou všeho je **voda** - z ní vše vzniká a na konci do ní zase zaniká, jako prapřincip je **věčná**
- **Anaximandros** - Thaletův žák - zkoumání vzniku, zániku a přeměny předmětu přichází k závěru, že základem světa i principem jeho změn je **apeiron** (něco co nemá meze, hranice)
 - tento výchozí princip je výsledkem vysoké abstrakce filozofa
 - vše co vzniká z apeironu a zase do něho zaniká je na rozdíl od své podstaty ohraničeno
- **Anaximenes** - podstata světa - **neurčitý vzduch**

- neviditelný vzduch vše obklopuje, dává všemu život
- **dýchání**, symbol života, udržuje člověka ve spojení se světem, který také dýchá
- **prapřincip**, společný motiv všech miléťanů, nemá charakter hmoty -> rysy **oduševnělosti** - miléťané označování za **hylozoisty** (starořecký názor který pojímá hmotu jako oživenou)

Pojetí přírody ve filozofii stoické

- **Stoikové** odpovídají na základní otázku epochy helénismu - Jak žít v novém historickém klimatu -> „**Žij ve shodě s přírodním zákonem.**“ - přizpůsobení se onomu nutnému osudovému řádu světa
 - podrobení se nutnosti přináší člověku štěstí, které zažívá v klidu - stane se svobodným
- přírodu (svět) chápou jako **věčné a nerozlučitelné spojení fyzického principu s aktivním principem** (pneuma - oživující dech)
- v přírodě vládne strohá **nutnost** a **plná determinovanost**
 - není to slepě vládnoucí nutnost, ale **logos** - rozum vládnoucí světu - jako utvářející síla určuje jednotlivé přírodní procesy

Descartův výklad přírody jako novověkého pohledu

- koncepce **Reného Descarta** přináší **mechanické a fyzikální chápání přírody**
- Descartova představa je postavena na karteziánském obrazu světa, který v tradici **dualismu** (vysvětluje skutečnost ze dvou protikladných, vzájemně neodvoditelných principů) rozlišuje **svět rozprostraněných**, objektivně změřitelných, matematicky popsatelných, vědecky a technologicky ovládnutelných věcí a **světa duchovních výtvorů**
- jeho pojetí přírody - učení o **hmotných tělesech a pohybu** - mechanistické
- těleso ztotožňuje s rozprostraněností - základní vlastnost: nekonečná dělitelnost
 - prostor je tělesem, proto je předpoklad prázdného prostoru v logickém rozporu se

samotným tělesem – prázdný prostor neexistuje

- pohyb – pouhá změna polohy mechanickým přemísťováním materiálních částic, které si pouze vyměňují místa – žádný pohyb se tedy neztrácí -> formulace zákona o zachování pohybu
- karteziánský model přírody – „fungující stroj“ – je **předmětem poznávání a ovládní tvořivého lidského ducha**
- lidské poznání vědy a techniky (ty mají schopnost odhalit zákonitosti materiálního světa) má nekonečno možností

Člověk jako přírodní a kulturní bytost

- zjednodušeně – každé vědecké poznání, jehož tématem je člověk, se dnes nazývá **antropologií**
- **nefilozofická antropologie** – zkoumání člověka speciálními vědami (biologická, kybernetická...) – zkoumají dílčí aspekty lidského bytí
- **antropologie filozofická** – **ptá** se na podstatu člověka, a tím se snaží postupně odhalovat celkový smysl lidského bytí

Člověk v dějinách filozofie

- motiv člověka se dlouho neobjevoval jako samostatný problém uchopený samostatnou disciplínou – Evropa

Antika

- člověka pojímala jako **součást kosmu**
- jeho jednání podřízeno světovému řádu
- člověk byl vnímán jako **živočich obdařený rozumem**

Středověk

- člověk nazván **obrazem božím** – postaven na **nejvyšší stupeň stvoření** a pověřen užíváním a ochranou božího stvoření
- objevuje se model vztahu **tělo - duše - duch**

Renesance a novověk

- **obrat k člověku**
- člověk chápán ve vztahu ke světu, k druhým lidem a sobě samému
- nastupuje cesta k utváření samostatné filozofické disciplíny zkoumající člověka
- **století** – poprvé samostatný **termín antropologie** – označení vědy o člověku

Počátek novověku

- člověk chápán jako **subjekt**
- později v Kantově filozofii jako **nositel čistého myšlení a jednání**

19. století

- filozofové reagují na jednostranné zdůrazňování myšlenkové činnosti člověka hledáním **jiných vrstev lidského bytí**
- **Karl Marx** - přivádí člověka do dějin filozofie jako **předmětně jednající bytost** (hlavním rysem člověka je práce)
- **Artur Schopenhauer a F. Nietzsche** - nahlížejí na člověka jako na **ztělesnění vůle**

20. století

- jedním z klíčových směrů **filozofie existence** – zdůrazňovala, že člověk je především **bytost jednající**, určující svým jednáním to, čím je
- největší vliv na myšlení Evropanů měli **existencialisté** (zejména francouzští myslitelé) –

- představili své ideje ve formě povídek, esejů a románů -> přístupné široké veřejnosti
- existencialisté – snaží se odpovědět na otázku: **Jak má člověk žít v iracionálním, nesmyslném světě, který je poznamenán výchozí absurdní situací.** (již nelze ani změnit ani obejít)
 - existencialistický přístup lze uvést úvahou **Jean-Paula Sartra: o vztahu existence a esence** (podstaty) u člověka a věcí
 - tvrdí, že u **člověka** existence předchází esenci, u **věcí** je to právě naopak
 - člověk nejdříve přichází na svět, existuje, není však ničím – dle Sartra není boha, který by ho něčím učinil – člověk si sám svobodně udělí svou **esenci** – učiní se tím, čím se sám chce učinit = **člověk odpovídá za to čím je**
 - **člověk je k volbě sebe sama odsouzen** – je odsouzen k **zodpovědnosti** za sebe, ale zároveň za všechny ostatní lidi, které svou volbou ovlivní
 - zodpovědnost za volbu plodí **úzkost**
 - volba je svobodná, ale ovlivněna situací, do níž jsme se narodili a kterou si nemůžeme vybrat (jsme vrženi do světa, aniž bychom chtěli) -> naše situace je **absurdní**

Filozofické pojetí člověka - filozofická antropologie

- zkoumá člověka jako takového či člověka v jeho celku, včetně vztahů a souvislostí
- cílem je odhalit celkový smysl lidského bytí
- za zakladatele jako samostatného vědního oboru (počátku 20. století) se považuje německý filozof **Max Scheler**
 - podrobně zkoumal lidské cítění, hodnoty a motivace k jednání
 - cílem bylo postihnout podstatu člověka jako **duchovní bytosti**
- člověk – nejproblémovější a nejkomplikovanější bytost
 - jakákoliv charakteristika a pokus o definici je negativně poznamenána tím, že **každá výpověď o člověku je výpovědí o sobě samém**
 - člověk nemůže vystoupit někam mimo sebe a nahlédnout na sebe z venku -> nikdy se nedozví, jaký vlastně je
 - jeho sebepoznání je pouze cestou hledání, které nikdy nemůže být považováno za ukončené

Problém člověka

- pojednává se ve **dvou perspektivách**:
 - **animalita** (živočišnost) - člověk patří k materiální přírodě, je těleso, živý organismus
 - vlastnosti které poznáváme u těles, živých jsoucen a živočichů platí i pro člověka
 - člověk je smyslová bytost, která vznikla vývojem jako část přírody
 - **transcendentalita** - člověk jako duchovno překračuje uvedenou živočišnost
 - setkáváme se zde se **subjektivitou**, tím, co nazýváme **já**
 - člověk si uvědomuje sám sebe, svou vlastní existenci, vyčleňuje se z okolního světa, který chápe jako něco, co není on sám
 - přemýšlí o vztahu sebe sama ke světu, vůči kterému je činný
- člověk je chápán jako občan **dvou světů** - jejich protikladnost (živočišnost, duchovnost) a napětí mezi nimi tvoří **problém člověka**

Světskost, dějinnost

- motivem antropologie je **světskost** - lidské bytí je vždy bytím ve světě
- člověk si na rozdíl od zvířete uvědomuje svou odlišnost od světa (věcí ve světě) a vyděluje se z něj
- uvědomuje si, že svět existuje jako celek a odlišuje se od tohoto celku
- každý člověk si vytváří svůj vlastní obraz světa jako celku, který je odlišný od celků jiných
- bytí ve světě je u člověka **bytí v činnosti**
- **Martin Heidegger** - odvozuje světskost člověka z tzv. **starosti člověka** jemuž jde o bytí samo
 - světskost člověka se prvotně realizuje v každodenním **obstarávání věcí** a zároveň **pečí o lidi**, kteří jsou s námi - to znamená, že činnost je vždy ve znamení nějaké hodnoty
 - za nejjednodušší činnost je považována **technicko-výrobní činnost** - cílem je vytváření podmínek k životu člověka
 - tato lidská **činnost vychází ze starosti člověka o vlastní bytí**
- nezbytná součást moderní antropologie - **dějinnost** - označuje vázanost lidského myšlení, rozhodování a činů na dějiny
- člověk je vždy ve svém jednání motivován z minulosti -> člověk je sjednocením minulého poznání a činnosti

- každý je motivován z minulosti jiným způsobem, ale zároveň se tato motivace v horizontu dějin proměňuje
- člověk ve svém **jednání rozvrhuje do budoucnosti**
- **neexistuje konečný obraz dějin** – mění se v souvislosti návaznosti dalších faktů, ale i v závislosti na úhlu pohledu, nebo změně člověka